

**ПРАВОВА ПРИРОДА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ФРОНТУ:
РОЛЬ НАУКИ У ВІЙСЬКОВОМУ КОНФЛІКТІ**

Бисага Юрій Михайлович

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного
права та порівняльного правознавства
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Берч Вероніка Вікторівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного
права та порівняльного правознавства
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

У контексті воєнного стану, наука виступає не лише як джерело знань, але і як ключовий фактор формування свідомої та грамотної громадської думки. Діяльність вишів, наукової спільноти, видання наукової та науково-популярної літератури має вирішальне значення у роз'ясненні правової природи воєнного стану, передумов його введення, а також масиву конституційних прав та свобод громадян, що підлягатимуть обмеженню. Розуміння соціумом важливості та наслідків воєнного стану є вирішальним для забезпечення фізичного та психоемоційного стану під час кризових ситуацій.

Зв'язок науки з воєнним станом охоплює широкий спектр дій, починаючи від академічних досліджень і наукових публікацій до практичної діяльності викладачів і дослідників. Наукова спільнота відіграє важливу роль у формуванні розуміння та інтерпретації воєнного стану, роз'яснюючи громадськості складні аспекти цього положення.

Професори та науковці привносять суттєвий внесок у вивчення правових, соціальних і економічних аспектів воєнного стану через публікації наукових статей та монографій, які розкривають сутність цього поняття та його вплив на життя суспільства. Вони також виступають експертами, які роз'яснюють складні правові аспекти воєнного стану та його вплив на конституційні права та свободи громадян. Їх аналізи та рекомендації надають ключовий внесок у формування політико-правової думки та вирішення практичних питань, пов'язаних з викликами, що виникають у зв'язку з введенням воєнного стану.

Крім того, наукова спільнота активно співпрацює з урядом та міжнародними організаціями у розробці стратегій протидії загрозам, пов'язаним із воєнним станом. Вчені проводять дослідження та розробляють методи та технології для забезпечення безпеки та ефективної протидії в умовах кризових ситуацій. Їхні рекомендації та розробки стають основою для прийняття нормативних рішень та обумовлення дій уряду та військового командування у період воєнного стану. Таким чином, наука у контексті воєнного стану виступає не лише як джерело знань, але і як суспільний механізм, що сприяє формуванню свідомої громадської позиції та розробці стратегій протидії викликам воєнного часу.

Так, протягом останніх років наукова спільнота в Україні почала все більше наголошувати на доступності освіти для громадськості та акцентувати увагу на її досягненнях у форматі, зрозумілому та релевантному для сучасного суспільства.

У ситуації повномасштабної війни між Україною та росією особливу важливість набуває розвиток наукової, науково-технічної та інноваційної сфер. Президент України, Володимир Зеленський, підкреслив, що: «... без потужної передової науки дуже складно забезпечити повноцінний захист держави від загроз агресора, а також забезпечити її сталий розвиток та гідне майбутнє...»¹.

Повномасштабна війна в Україні, яка триває вже понад два роки, сягнула своїми наслідками навіть до наукового співтовариства, яке є важливим компонентом інтелектуального та культурного обличчя нашої країни. Крім трагічних наслідків, таких як втрати людських життів, руйнування та переміщення населення, війна створила надзвичайні виклики для академічних установ. Цей конфлікт поставив перед науковим співтовариством непередбачені завдання та загрози, але водночас надав йому можливість зіграти ключову роль у опорі, стійкості та відновленні нації. Час воєнної дійсності вимагає не лише збереження, але й переосмислення та зміцнення нашого наукового потенціалу, що стає важливим фактором для майбутнього успіху та процвітання України².

Так, військові конфлікти впливають на характер та напрямок наукових досліджень, можуть впливати на їхню кількість та спрямованість. Наприклад, Друга світова війна суттєво змінила фокус наукової діяльності, зменшивши обсяги фундаментальних досліджень та звернувши увагу на військові проекти, такі як розробка ядерної фізики, електроніки, приладобудування, акустики та ракетної техніки. Воєнні конфлікти також можуть призводити до збільшення інвестицій у науку та технології з метою розробки військових технологій або вирішення проблем, пов'язаних зі збройним конфліктом. Так, військова підтримка під час Холодної війни змінила науковий ландшафт і технологічний прогрес, зробивши їх більш

¹ Вітання Президента України науковцям з нагоди Дня науки. URL: <http://surl.li/iztrm> (дата звернення: 08.03.2024 р.).

² Відновлення та системний післявоєнний розвиток України – переможниці в умовах нового світового правопорядку: аналіз, погляди, передбачення : міжнародна колективна монографія / за заг. ред. Бисаги Ю. М., Белова Д. М., Пирого І. С., Берч В. В., Скрипнюка О. В., Дешко Л. М., Заборовського В. В. та Продан В. І. Братислава, Ужгород: РІК-У, 2023. 286 с.

орієнтованими на військові проекти та підпорядкованими обмеженням національної безпеки³.

Як справедливо підкреслюють, Л. Галаган, Н. Чала, В. Константінова та А. Луценко, війна є періодом великого випробування для будь-якої країни, і вона вносить якісні зміни у всі сфери суспільства. Для українських вчених російська агресія не лише створила загрози, але й відкрила нові можливості для розвитку. Так, збереження наукового потенціалу в такі неспрості часи передбачає кілька аспектів: збереження життя та здоров'я науковців, які є джерелом нових ідей та знань; збереження наукових шкіл для передачі знань молодим науковцям у випадку втрат лідерів напрямку; збереження тематики досліджень як основи для подальшого розвитку наукових традицій. Втрати від війни у науці є безповоротними: загибель вчених, погіршення їхнього здоров'я та руйнування наукової інфраструктури. Це може вплинути на подальший розвиток української науки через ризики, пов'язані з міграцією та зниженням рівня підготовки науковців. Однак, в межах подолання цих випробувань відбувається зміцнення національної ідентичності, активізація соціальної відповідальності та розвиток цифрових навичок⁴.

Підкреслимо, що колективом кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» на чолі із завідувачем кафедри, доктором юридичних наук, професором, Заслуженим юристом України – Бисагою Юрієм Михайловичем, наукова робота із моменту запровадження воєнного стану в Україні ведеться системно, професійно-аналітично, безперервно та дає свої вагомі плідні результати. Зокрема, впродовж цього часу проведено понад 25 просвітницьких форумів, керівником-організатором яких був високоповажний професор, заслужений юрист України Юрій Михайлович Бисага. Над влучністю, актуальністю довершеністю тем, назв, наукових пазлів великої роботи, активно долучилися: проф. Ю. М. Бисага, доц. В. В. Берч, проф. О. В. Батанов, проф. Д. М. Белов, проф. В. В. Гомонай, проф. В. В. Заборовський, проф. Л. М. Дешко, проф. І. С. Пирога, асист. В. І. Продан.

Незважаючи на широкомасштабне вторгнення Росії, руйнування науково-дослідної інфраструктури та закладів вищої освіти в Україні, відтік наукових кадрів та скорочення фінансування, вчені зробили все можливе, щоб забезпечити неперервність наукових досліджень і освітнього процесу. Завдяки співпраці з партнерами у сфері освіти й науки вони мали можливість приєднатися до внутрішніх та міжнародних програм обміну. Таким чином, цей складний період, в певному розумінні, став для української науки каталізатором розвитку, оскільки від самого початку війни вона почала отримувати значну моральну та фінансову підтримку від багатьох національних та міжнародних наукових спільнот.

³ Oreskes, Naomi, and John Krige (eds), *Science and Technology in the Global Cold War* (Cambridge, MA, 2014; online edn, MIT Press Scholarship Online, 21 May 2015. URL: <https://doi.org/10.7551/mitpress/9780262027953.001.0001> (дата звернення: 08.03.2024 р.).

⁴ Збереження науковців в умовах війни та надзвичайних ситуацій: біла книга. За заг. ред. Галаган Л., Чала Н., Константінова В., Луценко А. *Alfred P. Sloan Foundation*. 2024. 52 с.